

5

SAYI: 5 • MART 2016

TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TÜRK DÜNYASI

KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

SAYI: 5 • MART 2016

ISSN: 2149-3219

TÜRK DÜNYASI

KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

5

MART 2016

ISSN: 2149-3219

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ÜÇ AYDA BİR YAYINLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ
INTERNATIONAL TURKISH WORLD CULTURE STUDIES
INTERNATIONAL PEER-REVIEWED QUARTERLY JOURNAL
ИССЛЕДОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ТЮРКСКОГО МИРА
РЕЦЕНЗИРУЕМЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ, ВЫХОДЯЩИЙ РАЗ В ТРИ МЕСЯЦА

Mart/March/Март - 2016 Yıl/Year/Год-2 Sayı/Volume/Число-5 ISSN: 2149-3219

Sahibi / Owner / Владелец
Kültür Bilimleri Akademisi Ltd. Şti.
Başak ŞAHİNBAŞ ÜÇÜNCÜ

Editör / Editor / Редактор
Prof. Dr. Mehmet AÇA

Koordinatör / Coordinator / Координатор
Dr. Mustafa AÇA

Yayın Kurulu / Editorial Board / Редакция
Prof. Dr. Mehmet AÇA, Prof. Dr. Nanuli KACXHARAVA,
Prof. Dr. İsmail KERİMOV, Prof. Dr. Darhan KIDIRALI,
Prof. Dr. Aynur KOÇAK, Prof. Dr. Mihai MAXİM,
Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALI,
Prof. Dr. Mustafa ÖNER, Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA,
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN, Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ,
Prof. Dr. Nikolay YEGOROV, Prof. Dr. Alfiya YUSUPOVA,
Doç. Dr. Galina MIŞKİNİENE,
Doç. Dr. Özkan ÖZTEKTEN,
Dr. Nuran MALTA MUHAXHERİ

Redaksiyon / Redaction / Редакция
Uzm. Turgay KABAK

**Yabancı Dil Editörleri / Foreign Language
Consultant / Консультанты По Иностраным
Языкам**
Dr. Badegül CAN-EMİR
Dr. Tuncer YILMAZ

**Yazışma Adresi / Correspondance Adres / Адрес
Издательства**
Dr. Mustafa AÇA

Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili
ve Edebiyatı Bölümü-Trabzon / TÜRKİYE
Tel: (0 462) 377 3586 / 0505 3785167
email: turkdunyaskultur@gmail.com
info@turkdunyaskultur.com

**Abone Bedeli / Subscription Price /
Стоимость подписки**
Yurt İçi / Interior / для граждан Турции: 60 TL
Yurt Dışı / Abroad / для граждан других стран: 50 \$
Başak ŞAHİNBAŞ-ÜÇÜNCÜ adına
Vakıfbank Trabzon KTÜ Şubesi:
TR050001500158007303255855
Posta Çeki: 12267296

Basım / Press / Типография
Eser Ofset Matbaacılık
Tel: 0462 321 53 38 TRABZON

**Hakemler ve Yayın Danışmanları / Referees And Advisory
Editors / Рецензенты и Консультанты Издания**

Prof. Dr. Kemal ABDULLA (Bakü-AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Ali AKAR (Muğla Sıtkı Koşman Üniversitesi-
TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ömür CEYLAN (İstanbul Kültür Üniversitesi-
TÜRKİYE)
Prof. Dr. Şenol ÇELİK (Balıkesir Üniversitesi-TÜRKİYE)
Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK-COŞKUN (Mersin Üniversitesi-
TÜRKİYE)
Prof. Dr. Necati DEMİR (Gazi Üniversitesi-TÜRKİYE)
Prof. Dr. İsmail DOĞAN (Ordu Üniversitesi-TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ (Karadeniz Teknik Üniversitesi-
TÜRKİYE)
Prof. Dr. Muharrem GASIMLI (Bakü Devlet Üniversitesi-
AZERBAYCAN)
Prof. Dr. İskender GİYLECEV (Kazan Federal Üniversitesi -
TATARİSTAN / RUSYA FEDERASYONU)
Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ (Kırkkale Üniversitesi -
TÜRKİYE)
Prof. Dr. Sadettin Yağmur GÖMEÇ (Ankara Üniversitesi-
TÜRKİYE)
Prof. Dr. İsmail GÖRKEM (Erciyes Üniversitesi - TÜRKİYE)
Prof. Dr. Mahmut Esat HARMANCI (Kocaeli Üniversitesi -
TÜRKİYE)
Prof. Dr. Nurmuhammed HİSAMOV (Tataristan Bilimler
Akademisi - TATARİSTAN/RUSYA FEDERASYONU)
Prof. Dr. Şakir İBRAYEV (Türk Akademisi-KAZAKİSTAN)
Prof. Dr. Yurii İSAYEV (Çuvaş Devlet İnsani Bilimler
Enstitüsü- ÇUVAŞİSTAN/RUSYA FEDERASYONU)
Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ (İstanbul Aydın Üniversitesi-
TÜRKİYE)
Prof. Dr. Sergei KARPOV (Moskova Molonsov Devlet
Üniversitesi-RUSYA FEDERASYONU)
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi-TÜRKİYE)
Prof. Dr. Kuvanişbek KENJALİ (Şet Tilder Cane İşkerlik
Karera Universiteti-KAZAKİSTAN)

Prof. Dr. Aynur KOÇAK (Yıldız Teknik Üniversitesi- TÜRKİYE)

Prof. Dr. Ayder MEMETOV (Kırım Tavrida Üniversitesi- KIRIM/RUSYA FEDERASYONU)

Prof. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU (Hacettepe Üniversitesi- TÜRKİYE)

Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALİ (Marmara Üniversitesi-TÜRKİYE)

Prof. Dr. Mehmet OKUR (Karadeniz Teknik Üniversitesi- TÜRKİYE)

Prof. Dr. Mustafa ÖNER (Ege Üniversitesi-TÜRKİYE)

Prof. Dr. Vitaliy RODİONOV (Çuvaş Devlet İnsani Bilimler Enstitüsü- ÇUVAŞİSTAN/RUSYA FEDERASYONU)

Prof. Dr. Tatyana PETROVA (Çuvaş Devlet Pedagoji Üniversitesi-ÇUVAŞİSTAN-RUSYA FEDERASYONU)

Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA (Bilimler Akademisi – TATARİSTAN - RUSYA FEDERASYONU)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi-TÜRKİYE)

Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN (Osmangazi Üniversitesi- TÜRKİYE)

Prof. Dr. Rüstem ŞÜKÜROV (Moskova Molonsov Devlet Üniversitesi-RUSYA FEDERASYONU)

Prof. Dr. Vahit TÜRK (Kültür Üniversitesi-TÜRKİYE)

Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ (Karadeniz Teknik Üniversitesi- TÜRKİYE)

Prof. Dr. Kamil VELİEV (İstanbul Aydın Üniversitesi- TÜRKİYE)

Prof. Dr. Dursun YILDIRIM (Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü-TÜRKİYE)

Prof. Dr. Nuri YÜCE (İstanbul - TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mustafa AKSOY (Marmara Üniversitesi- TÜRKİYE)

Doç. Dr. Yevdakiya ANDREYEVA (Çuvaş Devlet Pedagoji Üniversitesi - ÇUVAŞİSTAN / RUSYA FEDERASYONU)

Doç. Dr. Metin ARIKAN (Ege Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Bülent BAYRAM (Kırklareli Üniversitesi- TÜRKİYE)

Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU (Ankara Üniversitesi- TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Baran DURAL (Trakya Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Abdülkadir EMEKSİZ (İstanbul Üniversitesi- TÜRKİYE)

Doç. Dr. Pervin ERGUN (Gazi Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mehmet EROL (Gaziantep Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Abdülkadir GÜL (Erzincan Üniversitesi- TÜRKİYE)

Doç. Dr. Bülent GÜL (Hacettepe Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Osman KARATAY (Ege Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. GalinaMIŞKİNİENE (Vilnius University- LİTVANYA)

Doç. Dr. Özkan ÖZTEKTEN (Ege Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Süheyla SARITAŞ (Balıkesir Üniversitesi- TÜRKİYE)

Doç. Dr. Ali SELÇUK (Erciyes Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Lemara SELENDİLİ (Kırım Tavrida Üniversitesi- KIRIM/RUSYA FEDERASYONU)

Doç. Dr. Erdal ŞAHİN (Marmara Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Hatice ŞİRİN USER (Ege Üniversitesi- TÜRKİYE)

Doç. Dr. Hülya TAŞ (Uludağ Üniversitesi-TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Mustafa AÇA (Karadeniz Teknik Üniversitesi- TÜRKİYE)

Dr. R. Ebrar AKINCI (İstanbul Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Erhan AKTAŞ (Kırklareli Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Leyla ALMAZOVA (Kazan Federal Üniversitesi- TATARİSTAN / RUSYA FEDERASYONU)

Dr. Berna AYAZ (Bülent Ecevit Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Tuğrul BALABAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Hüseyin DURGUT (Balıkesir Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Ülkü DÜZGÜN (Giresun Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Berna AYAZ (Bülent Ecevit Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Fatma Şahan GÜNEY (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Ergin JABLE (Priştine Üniversitesi-KOSOVA)

Dr. Aleksandr KUZNETSOV (Çuvaş Devlet İnsani Bilimler Enstitüsü-ÇUVAŞİSTAN/RUSYA FEDERASYONU)

Dr. Mehmet KAYGANA (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi-TÜRKİYE)

Dr. Eduard LEBEDEV (Çuvaş Devlet İnsani Bilimler Enstitüsü-ÇUVAŞİSTAN/RUSYA FEDERASYONU)

Dr. Nuran MALTA MUHAXHERİ (Priştine Üniversitesi- KOSOVA)

Dr. Gülseren ÖZDEMİR (Karadeniz Teknik Üniversitesi- TÜRKİYE)

Dr. Oksana SOROKİNA (Çuvaş Devlet İnsani Bilimler Enstitüsü-ÇUVAŞİSTAN/RUSYA FEDERASYONU)

Dr. Fatma AKKUŞ YİĞİT (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi- TÜRKİYE)

İÇİNDEKİLER

Editör'den Prof. Dr. Mehmet AÇA	1
AlimAzamatoğlu Anlatılarında Olumsuz Tipler TheNegativeTypes in AlimAzamatoğlu'sNarratives Prof. Dr. Mehmet AÇA	3
Tarihi Kıpçak Türkçesinden Çağdaş Karay Türkçesine: İsim Hâl Ekleri Bakımından Bir Karşılaştırma FromtheHistoricalKipchakTurkictothe Modern Karaim Language: A Comparison in Terms of theGrammaticalCases Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DURGUT	25
Türk Ailesinde Kadının Statüsündeki Değişime Üç Kuşağın Eşlerine ve Sevgililerine Hitap Biçimleri Bağlamında Bir Yaklaşım An ApproachtotheChange on theStatus of theWomen in TurkishFamily, in Context of theStyles of AddressingtotheHusbandsandDarlings of Three Generations Yrd. Doç. Dr. Abonoz KÜÇÜK	36
Türk Düğünlerinde Gerdeğe Giren Damadın Sırtını Yumruklama Geleneği The Ritual of Punching the Groom's Back Before Entering the Connubial Chamber as Part of Traditional Turkish Weddings Dr. Mustafa AÇA	48
Kutadgu Bilig'de Dünya Metaforu TheMetaphor of the World in Kutadgu Bilig Muhammed Emin YILDIZLI	55
Anadolu Türk Düğünlerinde Büyüsel İşlemler MagicalTransactions in AnatolianTurkishWeddings Hüseyin KARAKAYA	77
Meryem Ana Manastırı Virgin Mary Monastery Adnan DURMUŞ	93
-Derleme-	
Arslan Masalı Der.: Ülkü ÖNAL	118

TÜRK DÜĞÜNLERİNDE GERDEĞE GİREN DAMADIN SIRTINI YUMRUKLAMA GELENEĞİ*

Dr. Mustafa AÇA**

ÖZET

Damadı hedef alan “eziyet” ve “sabır” odaklı uygulama ve yaptırımlar, geleneksel Türk düğünlerinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Kız istemeden başlayarak gerdek aşamasına kadar devam eden bazı “eziyet” ve “sabır” odaklı uygulama ve yaptırımların merkezinde zaman zaman damadın babası da yer almıştır. Damatla damadın babasına yönelik “eziyet” ve “sabır” odaklı uygulama ve yaptırımların kökenleri üzerine bugüne kadar değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bu tür uygulama ve yaptırımların arkasında egzogami evliliğe (kabile dışından evlenme) bağlı uygulama ve yaptırımların izlerinin yattığı görüşü, en yaygın görüştür. Damada yönelik bu tür uygulamaların arkasında evlenmekte olan bir erkeğin bekâr erkeklerin oluşturduğu gruptan evli erkeklerin oluşturduğu gruba geçiyor oluşu ve bekâr erkeklerin aralarından ayrılan bir üyeyi başka bir gruba eziyet ederek uğurlamakta oldukları görüşü de yaygındır. Damatla damadın babasının merkezinde yer aldığı bazı uygulama ve yaptırımları, aralarından bir üyeyi erkeklerin oluşturduğu başka bir gruba kaptıran bekar kızların erkeklere yönelik tepkilerine bağlayanlar da olmuştur. Bu tür uygulama ve yaptırımların arkasında, kızın yetiştiği muhitteki bekar erkeklerin dışarıdan gelecek kızı alanlara/götürenlere karşı duydukları kızgınlığın yatmış olabileceği ihtimalini de göz ardı etmemek gerekir.

Bu çalışmada kız isteme aşamasından başlayarak gerdek aşamasına kadar devam eden ve merkezinde damadın yer aldığı “eziyet” ve “sabır” içerikli uygulamalardan birisi olan gerdeğe giren damadın sırtını yumruklama geleneği kökenleri, anlamları ve işlevleri açısından yorumlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Düğün gelenekleri, damat, evlilik, yaptırım.

The Ritual of Punching the Groom's Back Before Entering the Con- nubial Chamber as Part of Traditional Turkish Weddings

ABSTRACT

One of the key features of traditional Turkish weddings are the rituals testing

* Bu makale, 25-26-27 Mart 2016 tarihleri arasında Edirne’de Kültür Bakanlığı, Trakya Üniversitesi ve Motif Vakfı işbirliğiyle düzenlenen *Halk Kültüründe Aile Uluslararası Sempozyumu*’nda sunulan bildirinin düzenlenmiş şeklidir.

** Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü - Trabzon / TÜRKİYE

the “patience” and “nerves” of the groom that often goes to the point of tormenting the candidate. These practices of “tormenting” and “nerve-testing” begin at the time of asking the bridal candidate from her family and last until the doors of the connubial chamber, sometimes including even the father of the groom. Various views have been put forward on the origins of these rituals and practices that focus on “tormenting” and “testing the patience” of the groom and his father. The most common view is that these practices and punishments originated from the ancient practices of exogamous marriages (marriage outside a specific tribe or similar social unit). When a groom candidate was about to enter into the club of married men from that of the single men, the remaining bachelors symbolically saw him off by punishing or tormenting. Another view posits that the unmarried girls used to ask for the tormenting of the groom and his father as they take one of the members of the bachelorette group away. Last but not least, the logical/natural reaction of the bachelors/single men of a certain locality to the outsiders who take away a girl/woman to another place is a fact that should not be underestimated. This study intends to explore and interpret the origins, social functions and meanings of the ritual of “punching (patting) the back of the groom” before entering the connubial chamber, as part of the “tormenting” and “patience-testing” practices that start from the moment of asking the bridal candidate from her family.

Key Words: Wedding rituals, groom, marriage, punishment

Damadı ve başta babası olmak üzere yakınlarını (kız istemeye gidenler, çeyiz götürenler, kızı almaya gidenler) hedef alan “eziyet” ve “sabır” odaklı uygulama ve yaptırımlar, geleneksel Türk düğünlerinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Kız istemeden başlayarak gerdek aşamasına, oradan da düğün sonrasındaki kızın ebeveynlerinin ziyaretine kadar devam eden bazı “eziyet” ve “sabır” odaklı uygulama ve yaptırımların merkezinde, yukarıda da ifade edildiği gibi, damadın yanı sıra babası ve diğer bazı yakınları da yer almışlardır. Bu uygulama ve yaptırımların (bunların önemli bir kısmı, günümüzde ritüel özelliğini yitirerek oyunun ve eğlencenin parçası haline gelmiştir) kökenleri hakkında bugüne kadar değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bu tür uygulama ve yaptırımların arkasında sık sık kız kaçırımlara sahne olan dış evlilikten kaynaklanan uygulama ve yaptırımların izlerinin yattığı görüşü, en yaygın görüştür. Kızın yetiştiği muhitteki bekâr erkeklerin (“yerlilerin”) dışarıdan gelerek kızı alanlara/götürenlere (“yabancılar”) karşı kızgınlık duymaları ve bu nedenle damatla yakınlarına eziyet etmek, süreci zorlaştırmak, hatta engellemek istemeleri, bu görüşün ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Dışarıdan gelenlere karşı sergilenen bu tutum, kızın yaşadığı yerdeki henüz evlenmemiş gençlere bahşiş adı altında para ve hediye verme zorunluluğunu da doğurmuştur. Damadın merkezinde yer aldığı bu tür uygulamaların arkasında, evlenmekte olan “yarım” bir erkeğin diğer “yarım” (bekâr) erkeklerin oluşturduğu bir gruptan “tam” ya da “olgun” (evli) erkeklerin oluşturduğu başka bir gruba geçiyor

oluşunu ve “yarım” (bekâr) erkeklerin aralarından ayrılan bir üyeyi başka bir gruba eziyet ederek uğurlamakta oluşlarını görenler de olmuştur. Merkezinde damatla başta babası olmak üzere bazı yakınlarının yer aldığı bazı güçlük çıkaran uygulama ve yaptırımlar (çeyiz sandığı getirenlere ve gelin almaya gelenlere kapıyı açmama gibi), aralarından bir üyeyi erkeklerin oluşturduğu başka bir gruba kaptıran bekâr kızların erkeklere yönelik tepkileriyle de ilişkilendirilmiştir. Bütün bunların yanı sıra, genelde evliliği, özelde ise bu törene bağlı eziyet ve sabır odaklı uygulamalarla kavgaları “eşik”, “kriz”, “düzen” (kozmos) ve “düzensizlik” (kaos) kavramları esasında ele alan bir yaklaşım daha vardır. Bu görüşe, aşağıda, gerdeğe giren damadın sırtını yumruklama âdetinin köken ve anlamı sorgulanırken değinilecektir.

Bu çalışmada kız isteme aşamasından başlayarak gerdek aşamasına, oradan da düğün sonrasındaki kızın ebeveynlerine yapılan ilk ziyarete kadar devam eden ve merkezinde damadın yer aldığı “eziyet” ve “sabır” içerikli uygulamalardan birisi olan gerdeğe giren damadın sırtını yumruklama (yumruklayanlar genellikle damadın bekâr arkadaşlarıdır) âdetinin kökeni ve anlamı sorgulanacaktır.

Asıl konuya girmeden, geleneksel toplumların evliliği sadece evlenen bireyler arasında gerçekleşen bir olay/iş olarak görmediklerini belirtmek gerekir. Geleneksel toplumlar için evlilik, topluma -toplumun varlığını sürdürmeye katkıda bulunacak- yeni olgun çiftlerin kazandırılması anlamına gelmektedir. Evlilik törenleri, “yarım” insandan “tam” ya da “olgun” insan aşamasına geçmekte olan çiftlerin topluma kabul merasimidir. Başka bir deyişle, tören ve bu törene bağlı inanış ve uygulamalarla çiftlerin olgunlaşmaları onaylanıp ilan edilmektedir. Lvova ve arkadaşlarının da ifade ettiği gibi, mitolojik anlayış için düğün ya da evlilik töreni, “kendi” (damat/gelin) ile “yabancı”nın (gelin/damat), “tanıdık” ile “el”in bir araya geldiği bir süreçtir.1 “Kendi” ile “yabancı”nın karşılaşmasından kaynaklanan düzenle düzensizliğin (başka bir deyişle “kozmos”la “kaos”un2) kesişme noktası olarak görülen ve bu nedenle krizlere ve çatışmalara (başka bir deyişle “düğün kavgaları”na3) da sahne olan bu süreç, evliliğe bağlı inanış ve uygulamalar sayesinde mutlu sonla bitmektedir.

Doğum, erginlenme (ergenlik), evlilik ve ölümden oluşan geçiş dönemleri, bir dünyadan başka bir dünyaya, bir statüden başka bir statüye geçiş anlamına gelip, “eşik”leri aşmayı gerektirmektedir.4 Eşikleri geçme süreci ise belirsizliğe ve krize yol açmaktadır. Ruhlar âleminden maddi âleme gelen çocuğun doğumunu, onun çocukluktan ergenliğe geçişini, gençlerin evliliklerini, insanların bu dünyadan öteki dünyaya göçlerini (ölümlerini)5, iki ayrı dünyayı ve statüyü birbirinden ayıran ince bir çizgiyi, başka bir deyişle eşığı aşmak olarak nitelendiren geleneksel toplumlar, bu eşikten geçişin çeşitli tehlike ve zorluklar barındırdığına, krizlere yol açtığına inanarak insanoğlunun

buradan kazasız belasız bir şekilde geçebilmesi için çeşitli inanış ve uygulamalara (ritüellere) başvurmuştur.

Bir statüden başka bir statüye geçen genç çiftlerin simgesel olarak ölüp dirildikleri, baba evinden ayrılarak koca evine giden genç kadınların geçici bir süreliğine kaosu yaşadıkları, “kendi” ile “yabancı”nın bir araya gelmesinden kaynaklanan kavga ve çatışmaların yaşandığı evlilik de yukarıda ifade edildiği gibi eşikten geçme anlamına gelmektedir. Genç kızın daha baba evinden alınırken simgesel olarak öldürülüp diriltildiği düğün törenlerinde, eşikten geçerek ölüp dirilen (bu ölüp dirilme, bir statüden başka bir statüye geçişi sağlamaktadır) sadece gelin değildir. Aynı şekilde damat da simgesel olarak ölüp dirilmekte, “yarım” insan olarak yaşadığı önceki döneme (hayata) son verip “tam” ya da “olgun” bir insan olarak yaşayacağı yeni bir döneme (hayata) gözlerini açmaktadır.

Yeni çiftler, evlilik törenlerinin çeşitli aşamalarında birden fazla eşikten geçmektedirler. Hayat ağacını simgeleyen bayrağın oğlan evine getirilip dikilmesi, kızın baba evinden alınarak oğlan evine getirilişi (gelin uzatma)⁶, damadın gerdeğe girişi, genç çiftlerin kızın ailesinin evine gidişleri, damat ya da eniştenin kızın akrabaları tarafından dövülmesi ya da tavana asılması, eşikten geçişlere birer örnektir. Bu tür eşikten geçişler, eski hayatı bitirip yeni hayatı başlatmaktadır. Başka bir deyişle bir statüden başka bir statüye geçişi sağlamaktadır.

Metin Ergun’un Lvova ve arkadaşlarının görüşlerinden yola çıkarak köken ve anlamlarını sorguladığı “düğün kavgaları” içerisinde değerlendirilebileceğimiz gerdeğe giren damadın sırtına yumruklama ve düğün sonrası gerçekleştirilen kızın ebeveynlerini ilk ziyaret sırasında damadın kızın babası ya da diğer akrabaları tarafından simgesel olarak dövülmesi âdetleri, nefse acı veren vuruşlar sayesinde eski hayatı bitirip yeni hayatı başlatmakla birlikte evlilik sırasında yaşanan düzensizliğe son verip “barış”ı getirmektedir.

Anadolu Türkleri arasında günümüzde de sürdürülen gerdeğe giren damadın sırtını yumruklama âdeti, içinde damadı bekleyen gelinin bulunduğu gerdek (zıfaf) odasının girişinde, kapısında, eşğinde gerçekleştirilmektedir. Gerdek kapısı “yarım” bir insanın (damat adayının) “tam” ya da “olgun” insan aşamasına geçerken aşması gereken eşiklerden birisi, deyim yerindeyse sonuncusudur. Eşiği geçmek için atacağı adımla (genellikle sağ adımdır) ölmekte (eski hayatına son vermekte), eşiği aştıktan sonra da yeni bir hayata ve statüye gözlerini açmaktadır. Düğün boyunca “eziyet” ve “sabır” odaklı uygulamalara maruz kalan damadın gerdeğe girerken genellikle yeni bir hayat için geride bırakacağı bekâr (“yarım”) arkadaşları tarafından sırtına vurulan yumruklar, M. M. Bahtin’in ifadesiyle, “yeni hayat bahşeden, yani eski hayatı

bitirip yenisini başlatan vuruşlar” dandır.⁷

Sırtına vurulan yumruklarla gerdeğe, bir hayattan başka bir hayata, bir statüden başka bir statüye geçen, simgesel olarak ölüp dirilen damadın “dövülme” süreci, bununla bitmemekte, gelinin ebeveynlerine misafirlığe gittiğinde de simgesel olarak sırtına vurularak dövülmektedir. Lvova ve arkadaşları, “affetme” ve “barış” anlamlarına gelen bu simgesel vuruşların bir örneğini Hakaslardan aktarmışlardır: “Hakas düğünlerinin sonunda genç evliler, gelinin ebeveynlerine misafirlığe giderler. Kayınpeder yurdun kapısında şarap fıçısı ve koyun etiyle görüldüğü anda, çargı (mahkeme) gerçekleştirilirdi. Buna göre, “gelinin dayısı veya kayınpeder, kamçı ile üç kere yeni evli delikanlının sırtına vururdu. Buna *tohpah hamcı* denir. Her vuran şöyle derdi: -Bükülmüş kamçı ile vuruyorum ki, sonsuza kadar akraba olalım. Büyüklerini say, küçüklerini sev. Bu sırada büyük gelin ya da abla, huş ağacı dalları ile yeni evli kızın beline vururdu ve şöyle derdi: -Bulaşıkların kalmasın, yemeklerin güzel olsun”. Daha sonra evlenen gençler, masa etrafında oturan küçük ve büyük akrabalarına yanaşıp hediyelerini verirler. Genel anlamda kamçı ya da dal ile vurma, affetme törenlerine özel anlamlar kazandırmaktadır.”⁸

Damadın düğün sonrasında kızın akrabaları tarafından dövülmesi ya da eziyete maruz bırakılması uygulaması, “enişteyi tavana asma” adı altında Doğu Karadeniz bölgesinde de yaşatılmaktadır.⁹

Sonuç olarak, Türk düğünlerinde görülen ve merkezinde damadın yer aldığı “eziyet” ve “sabır” odaklı uygulamalar (düğün kavgaları, damadı yumruklama), Lvova ve arkadaşları ile Metin Ergun’un da belirttiği gibi, düzen ve düzensizlik, eşik ve eşiği aşma, bir hayata son verip yeni bir hayata başlama (ölüp dirilme) olguları esasında ortaya çıkmışlardır. Bunun yanı sıra, bu tür “eziyet” ve “sabır” odaklı uygulamaların ortaya çıkışında girişte belirttiğimiz faktörlerin etkilerini de göz ardı etmek mümkün değildir. Mitolojik ve simgesel anlamlar içeren bu tür uygulamalar, toplumlarda doğal değişim ve dönüşümlere bağlı olarak günümüzde kökenleri ve asıl anlamları unutulmuş düğünlerde adet üzere oynanan oyunlarla yapılan eğlencelerin bir parçasına dönüşmüştür. Gerdeğe girmek üzere olan (eşiği aşmak üzere olan) damadın sırtına genellikle bekâr arkadaşları tarafından atılan yumruklar, geçmişte “yeni hayat bahşeden, yani eski hayatı bitirip yenisini başlatan vuruşlar” kapsamında iken günümüzde diğer pek çok uygulama gibi düğün oyunları ve eğlencelerinin bir parçasına dönüşmüştür. Değişmeyen tek şey ise atılan yumruklar eşliğinde gerdeğe giren damadın “tam” ya da “olgun” bir erkeğe dönüşmesi ve bekâr arkadaşlarını önceki hayatında bırakmasıdır.

NOTLAR

1 E. L. Lvova-vd., *Güney Sibiry Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri İnsan ve Toplum*, (çev. Metin Ergun), Kömen Yayınları, Konya 2013; E. L. Lvova-vd., *Güney Sibiry Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri Simge ve Ritüel*, (çev. Metin Ergun), Kömen Yayınları, Konya 2013.

2 Lvova ve arkadaşları, düğün törenlerindeki eğlence ve şenlik havasını, geçici bir süre için normu inkar etmek ve yaratılıştaki kaos durumunu yeniden ortaya çıkarmak diye nitelendirmektedirler (Lvova-vd., *Güney Sibiry Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri Simge ve Ritüel*, s. 182).

3 “Düğün kavgaları”nın anlamı ya da mitolojik kökenleri üzerine yapılan önemli bir değerlendirme için bk. (Metin Ergun, “Düğün Kavgalarının Mitolojik Kökenleri”, *Milli Folklor*, 13 (101), Güz 2014, s. 60-72.)

4 Türk kültüründe bir durumdan başka bir duruma geçişin gerçekleştirildiği “eşik”te durmak ya da beklemek, sorunlu bir davranış olarak nitelendirilmiştir. Eşikte durmak ya da beklemek, bir tür “arafta kalış” anlamına gelmektedir. Bu nedenledir ki, insanların, özellikle de çocukların eşikte oturmalarına ya da beklemelerine izin verilmez. Kapı ya da eşikte bekleyenlere günümüzde hala “Ya içeri gir, ya git. Kapıda, eşikte bekleme” denir.

5 Ölülerin yattığı mezarlıklar, bu dünya ile öteki dünyanın kesiştiği, bu dünyadan öteki dünyaya geçilen bir “eşik”tir. Mezarlık ziyaretleri, ölümlerle yaşayanların “eşik”te buluşmaları anlamına gelmektedir.

6 Gelin göçürmenin/uzatmanın mitolojik kökleri ve anlamları ile gelinin bu göç sırasındaki simgesel ölüp dirilmesi üzerine yapılan bir değerlendirme için bk. (Pervin Ergun, “Türk Gelininin Mitolojik Göçü”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (24), Aralık 2010, s. 275-290.)

7 M. M. Bahtin, *Tvorçestvo Fransua Rable i Narodnaya Kultura Srednevekovya i Renessansa*, Moskova 1965, 233’ten Lvova-vd., *Güney Sibiry Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri İnsan ve Toplum*, s. 214-215.

8 Lvova-vd., *age*, s. 214.

9 Doğu Karadeniz bölgesindeki “enişteyi tavana asma” uygulaması için bk. (İsmail Görkem, “Doğu Karadeniz Düğünlerinde Görülen Enişteyi Tavana Asma Geleneği”, *Türk Kültürü*, Güz 2012, s. 1-14.

KAYNAKLAR

Lvova, E. L.-vd., *Güney Sibiry Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri İnsan ve Toplum*, (çev. Metin Ergun), Kömen Yayınları, Konya 2013

Lvova, E. L.-vd., *Güney Sibiryaya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri Simge ve Ritüel*, (çev. Metin Ergun), Kömen Yayınları, Konya 2013.

Ergun, Metin, “Düğün Kavgalarının Mitolojik Kökenleri”, *Milli Folklor*, 13 (101), Güz 2014, s. 60-72.

Ergun, Pervin, “Türk Gelininin Mitolojik Göçü”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (24), Aralık 2010, s. 275-290.

Bahtin, M. M., *Tvorçestvo Fransua Rable i Narodnaya Kultura Srednevekova i Renessansa*, Moskova 1965.

Görkem, İsmail, “Doğu Karadeniz Düğünlerinde Görülen Enişteyi Tavana Asma Geleneği”, *Türk Kültürü*, Güz 2012, s. 1-14.